

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Жыйылыу

Москвада «Единая Россия» партияны XVI отчёт-айырыу съезди бардырыллыкды

21 январьдан 22 январьга дери, эки кюнню ичинде, Москвада «Единая Россия» партияны XVI отчёт-айырыу съезди бардырыллыкды. Аны ишине Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Юрий Коков** да къатышырыллыкды. Съездни повесткасында – беш жылны ичинде тамамланган ишлени эсеплерин чыгарыу, келлик кезиуге борчланы белгилеу, оноучу къауумну, Бийик эм Генеральный советлени, Ара контроль комиссияны сайлау.

Пленар жыйылыуда баш докладны партияны алчысы, Россей Федерацияны Правительствосуну председатели **Дмитрий Медведев** окурурукды.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну пресс-службасы.

ТЮБЕШИУ

Республикада пенсия бла жалчытыуну не къадар тап къурауну юсюнден сёлешингенди

Тюнене Москвада Къабарты-Малкъарны Башчысы **Юрий Коковну** бла Россей Федерацияны Пенсия фондуну правленини председатели **Антон Дроздовну** ишти тубешиулер болганды. Анда республиканы жеринде пенсия бла жалчытыуну не къадар тап къурауну амаллары, социал программаланы жашауда бардырырга, социал жумушла тамамлачу къырал уч-

режденияланы ырыскы-техника базаларын айнытырга, ишлемеген пенсиячылага адрес социал болушлукъ берирге субсидияланы софинансирование халда бёлююню онглары сюзюлгенди.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительствосуну пресс-службасы
РФ-ни Пенсия фондуну пресс-службасы бла бирге хазырлаганды.

Айнытыу

Гитче эмда орталыкъ предпринимательликке къырал болушлукъну ёлчеми белгиленгенди

Россейни Экономиканы айнытыу министрствосунда бу ведомствону таматасыны орунбасары Олег Фомичевни башчылыгы бла бардырылган жыйылыуда РФ-ни гитче эмда орталыкъ предпринимательлеге болушлукъга 2017 жылда федерал бюджетден къаллай бир ахча бёлюнюрюню юсюнден айтылганды.

Къабарты-Малкъарга бир талай жумушка, ол санда жаш тёлю чыгармачылыкны араларын къурауға эмда аланы ишлерине тутучулукъ этиуге, предпринимательлики айнытыуға себеплик этер мурат бла аны бла кюрешгенлени жумушларын «бир терезе» амал бла жалчытыуға этилинген къоранчлагъа къошак халда ахча беруню юсюнден заявкала къабыл кёрюлгенди.

Андан сора да, гитче эмда орталыкъ предпринимательлик бла кюрешгенлеге болушууну программасына кёре, аланы финансла, ырыскы эмда информация жаны бла излемлерин толтуруу ючюн бир талай мадар этерге белгиленгенди.

Программаны хайырындан жыл сайын 200 минг чакълы предприниматель къырал болушлукъ аладыла.

РФ-ни Экономика министрствосуну материалларына кёре.

ПАРЛАМЕНТ

Жашау журт-коммунал мюлкню жангыртыу жаны бла фонд къыйматлыды, керекди

КъМР-ни Парламенти-ни президиумуну кезиулю жыйылыуунда депутатла эки жыйырмадан аслам вопрону сюзгенди. Аны спикер Татьяна Егорова бардырганды.

Биринчиден, РФ-ни Правительствосуну Председатели Дмитрий Медведевге «Жашау журт-коммунал мюлкню реформасы жаны бла фондну юсюнден» федерал законну болжалын созууну юсюнден телекни тинтгенди.

Анда сёз РФ-ни субъектлерине оюла турган юйледе жашагъанланы жангы мекямлагъа кёчюрюуге ахча болушлукъ этиуну юсюнден барады. Профильни комитетни башчысы **Валерий Гриневич** ангылатханыча, ол къыралда жашарга къоркчуулу мекямланы саны кёп болгъанлары бла байламлыды. Тизме 2012 жылда 1 январьда жарашды-

рылганды. Андан сора да, субъектлени бу программаны толтурурга ахчалары жокъду. Фондну иши тохтатылып, аны орунуна башха мадарла этилмеселе, адамланы жашау этерге къоркчуулу юйледен кёчюрюу тохтап къаллыкды. Халкъны чамландырмаш ючюн а РФ-ни Правительствосуну башчысына Фондну ишини болжалын созууну юсюнден телек этерге керекди. Документ битеу жууаплы орган-

ланы сейирлерни эсге алынып хазыранганды, -дегенди Гриневич.

«КъМР-ни судьяларыны квалификация коллегияларына жамауатны келечилерин кёрюзюнюню низамыны юсюнден» республикалы законну 2-чи эм 3-чю статьяларына тюзетиуле да сюзюлгенди. Ол федерал праволу актла бла келиширилгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жашау журт-коммунал мюлкнү жангыртыу жаны бла фонд кыйматлыды, керекди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Культура, граждан обществову институтларын айнытуу эм асламлы информация органла жаны бла комитетни башчысы **Борис Паштов** «КъМР-ни музей фондуну эм КъМР-де музейлени юслеринден» республикалы закон кючюн тас этгени билдиргенди. Ол а «РФ-ни музей фондуну эм РФ-де музейлени юслеринден» 357-ФЗ номерли закон кыбыл керюлгени бла байламлыды. Документде музейлени ишлерин белгилеу жаны бла жорукъла бардыла.

Бу федерал закон кючюне киргенден сора музейни фондунда болган экспонатла бирикдилген жорукъла кере эсепге салынырыкыдыла эм асыраллыкыдыла. Музейни фондуну тизмесин а культура жаны бла

жууаплы толтуруучу власть орган кыраиды. Андан сора да, федерал закон кыбыл керюлгени бла Музей фондуну эм Къырал каталогну Болумлары кючлерин тас этдиле.

Тынгылы тинтилгенден сора законопроектле КъМР-ни Парламентини пленар жыйылыуунда сюзюлжюкдө.

Президиумну жыйылыуунда федерал законлагъа эсгертиуле эмда РФ-ни субъектлеринде законла чыгарыуучу органланы келечилерини законодательный башламчылыкларына да кыаралгъанды.

Депутатла кенгешип, бу адамланы КъМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла саугаларгъа оноулашхандыла: **Мухамед Тохтамышевни** – Бахсан муниципал районну жер-

жерли администрациясыны право нызамны сакълаучу органла бла байламлыкъла кырауу эм коррупцияны профилактикасы жаны бла управленийны башчысын, **Виталий Слепушкинни** – Шимал-Осетия кырал Медицина Академияны анестезиология эм терапия жаны бла кафедрасыны таматасын – Шимал Кавказ федерал округну баш анестезиолог-реаниматологун, **Нюса Даурованы** – Урунуу ветеранын.

Ахырында Законлукъ эм право нызам жаны бла комитетни башчысы **Михаил Кривко** «КъМР-де коррупциягъа кыжау ишни юсюнден» закон эмда 2013-2020 жыллада КъМР-де аманлыкъланы профилактикасы эм жамауат нызамны бла кыоркыуусулуккуну кючлеуно юсюнден» кырал

программаны «Коррупциягъа кыжау» подпрограммасы кыалай толтурулгъанларыны юсюнден» деген темагъа «төгерек столда» этилген эсгертиуле кыалай толтурулгъанлары бла шагырей этгенди.

- Ушакъны кезиуонде белгиленген кемчиликле бла байламлы эсгертиуле кыбыл керюлжюп, ала КъМР-ни Правительствосуна, Ич ишле министрствогъа, Жамауат палатагъа, районланы эм шахар округланы жержерли самоуправление органларына берилгенди. Шарт айтханда, ала толтуруладыла эмда коррупцияны тохтатыу жаны бла мадарланы хайырлыкъларын кючлейдиле, - дегенди Михаил Кривко.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Пресс-конференция

Жашау журт – коммунал жумушла эмда энергоресурсла ючюн хакъ төлерге кереклиси тюз акъыллы адамгъа баям болганына ишек жокъду. Алай аны сансыз этгенле, жорукълагъа сыйынмагъанла бардыла. Жарсыугъа, бизни республика да аладан керитююлдо. Аны кыой, бир-бир төлеулени жыйыу жаны бла архта кыалгъанланы санына тышгенди. Быллай халгъа не мадар этерге, аны кыалай игилендиррге боллукъду? Аны юсюнден КъМР-ни Правительствосуну Председателини орунбасары Владимир Болотоков журналистле бла тубешиуде билдиргенди.

Борчун төлемеген жууапха тартыллыкъды

- Саулай алып айтханда, - деп башлагъанды ол сёзюн, - бююнлюкде Къабарты-Малкъар отлукъ-энергетика комплексни ышангылы айнытууно жолундан таймай барады дерчады. Озгъан жылны ахыр айында Зарагиде жангы ГЭС хайырланылып тебирегени да анга шагъатды. Аны бла чекленип кыалмай, республика кесин электрочюк бла толусунлай жалчытыр ючюн, Огъары Малкъарда гитче гидроэлектростанцияны да кыорулушун башлауно кыолгъа алып умут барды.

Газ бла жалчытыуно юсюнден айтханда, ол аны бла да ёхтемленирге боллукъбуз, республикада аны мардасы 95,2 процентге жетгенди, дегенди. Ол а Шимал-Кавказ федерал округда орталыкъ керюмдюдөн бийикдеди. Бизде кёк отлуккуну хайырланыу хар жыл сайын он процентге ёсе барады. Токну юсюнден да, баям, алай айтыргъа боллукъду.

Кесигиз кересиз, бизни республикада ол неда бу энергоресурс бла жалчытыуда бир тюрюл чурум болмагъанын, - деп чертгенди Правительствону башчысыны экинчиси. - Кыалай бир адамны кыйыны барды анда... Жау, жашау журт – коммунал жумушларына квалитетлерин игилендирюуде энтта да этер иш аз туююлдо. Алай аланы барын да тынгылы тамамлар ючюн тийишли жангыртыу эмда инвестициялы программаланы заманында толтурургъа керекди. Этилген жумушла ючюн хакъны заманында төлемегени уа анга да чырмау болады.

Владимир Болотоков ЖКХ ючюн борчланы ёлчими да аз болмагъанын эсгертенди. Газ неда ток бла жалчытыуда артыкъ уллу проблемала жокъ эселе, бу сферада уа алай айтырча

туююлдо. Хар кимни да кёз аллындады суу неда жылыуу бла жалчытхан организацияланы аслам кесегини кыаллай кыарыусуз онглари болганын, сетьлери нечик тюзорагъаны да. Аны хатасындан а жумушланы квалитетусу да осалды.

Ол айтханыча, алай предпритияланы бла организацияланы таматаларына эм учредительлерине шарт борч салынады – алада шёндюю стандартлагъа тийишлиликде оноу этиу системаны сингдиррге. Бёлюнюно аягы юсюне салырча бююнлюкде жашауда бардырылыкъ, ышангылы инвестициялы программала жарашдырылыргъа керекдиле. Шёндю бизде бу сферада кыармашхан предпритияланы ишлери тынгылы сюзюле турады. Жууапсызлыкъгъа берилген таматалагъа да оноу этилликди.

Аны бла бирге хайырланычуланы эркинликлерин кыоруулагъа да энчи эс бурулады. Тёлеулени ёлчегин тергеу, тарифлени тохташдыруу да ачык халда болурга керекди. Адамлагъа таплыкъгъа, ахчаны электрон халда жыйгъан амалланы да андан ары сингдире барыргъа тийишлиди.

- Бу вопросну тамамлауда ахшы юлголе кёз туурабыздадыла. Сёз ючюн, Прохладныйде чекленген жууаплылыкъ болгъан «ГРКЦ» общество жетишми ишлейди. Ол, жумушла берючю организацияланы бары бла да келишимле этип, төлеулени жыйыуно кыолгъа алгъанды. Ол а эки жанына да хайырлыды. «Россети» акционер общество Сбербанкны бёлюмлеринде тийишли пунктла ачып тебирегенди. «Газпром межрегионга Нальчик» предпритие да бу амалгъа эс буруп башлагъанды. ЖКХ-да берилген жу-

мушла ючюн төлеулени жыйыу жаны бла бириккен Араны кырауу иш да андан ары бардырылыкъды. Аны чеклеринде ахчаны электрон халда жыйыула энчи эс бурулукъду, - деп кыошханды Владимир Болотоков.

Ол озгъан жылны декабрь айындан башлап республиканы газ бла жалчытыу жумуш «Газпром межрегионга Нальчик» предпритияны бойсууноуна берилгенди да билдиргенди. Анда быллай отлукъ бла жалчытыу, борчланы азайтыу жаны бла мадар этип башлагъандыла. «Аны юсю бла энтта да бир затны энчи айтыргъа сюеме: ал жыллада болган борчланы барын да кечип кыорыкыдыла деген хапарла жюрюйдюле халкъда. Эси гизде болсун, ол терсди. Жылыуу бла жалчытыуда да иш алайды. Аны кыой, төлеулени болжалына салып турургъа сыйгенлени закон бла кыапха кыяргъа амал табыллыкъды. Тюз ниетли хайырланычулагъа уа не жаны бла да билеклик этилип турлукъду», - деп эсгертенди кыуллукъчу.

Сёзюно ахырында Владимир Болотоков отлукъ-энергетика комплексни предпритияларыны ишлерин игилендириу эмда төлеулени жыйыуно нызамны кючлендириу жаны бла мадарла кыатыландырыллыкъларын эсгертенди. ЖКХ-да берилген жумушланы квалитетусун кётюрюуге, борчланы азайтыула, бу эмда ТЭК сфераланы айнытыула баш магъана берилиген чертгенди. «Аны бла байламлы проблемаланы тамамлаула, мени оюмуна кере, жамауат да тири кыатышыргъа керекди. Сёзсюз, СМИ-ни да бу иште энчи жери барды. Болмачы хапарла жайылмазча, ахшы шартла, юлголе барыызгъа туура болурча этиуге ала да кыошулсала иги боллукъду», - деп белгилегенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Оноу Законсуз ишленген юйлени ояргъа тышерикди

Нальчик шахар округну администрациясында муниципал контролну управлениясы кыорулуш законнга бузукълукъ бла бардырылган жерлени тинтедиле. Алайды да, Кадыров атлы орамда бир одам кёп фатарлы юню кыорулушун законсуз бардыра тургъаны тохташдырылганды.

Управленийны баш инспектору **Мадина Батырова** билдиргенича, ведомствону ишчилери төрт кюн мындан алгъа келип, кыорулушун иесине аны тохтатыргъа тышериги айтылганды. Алай бу кюнде кыабыргъаладан бири иги да ёсгенди. Ол предпринимательге энтта да бир кере эсгертенди. Тюрюню болмагъаны себепли кыабыргъаланы сюдге хазырларгъа тышюп турады.

Бир башха предприниматель а, жер алып, Гагарин орамда төрт кыатлы юню кыорулушун башлагъанды. Алай эркинлик берген кыабыргъаланы уа жыймагъанды. Объект адамла төлеген ахчагъа ишлене турады. Юню кыорулушун эркинлик берилмесе, аны оюп кетерирге керек боллукъду. Адамла уа ахчаларын тас этерикдиле. Управленийны келечилери билдиргенлерича, иш сюдге берилгенди.

Ишлене турган юлдеде фатар алырдан алгъа, аны документациясын тинтирге керекди. Алгъа юрист бла барып, ол кыабыргъа бла шагырейленгенден сора, аны бла кенгешип, оноу алай этилсе игиди. Жарсыугъа, бу сагъатда законну кёпле билмегенлерин хайырланып, аланы алдаргъа сыйгенле чыгадыла.

Бизни корр.

АДАМ ЭМ УСТАЛЫКЪ

Кесини борчу - окъуучулагда дерслерин суйдюрюуде кёредиди

Тырныаузу 6-чы номерли орта школунда малъкър тилден бла адабиятдан окъутхан бийик категориялы устас, директорну орунбасары Башийланы Фарида былтыр КъМР-ни Парламентини сыйлы грамотасы бла сауғаланганды.

Фарида Мустафировна Быллымда уллу юйюрге тууганды. Атасы бла анасы бир бирге намыс этип, алай жашагандыла. Аны ючюн юйюрге тынчлыкъ, мамырлыкъ, жылуулукъ да сакъланганды. «Бизни эркелетир ючюн къоймагъандыла, ишлерге да гитчеликден юйретгендиле. Къачан да атам бла анам манга юлгю болгъанлай къаладыла. Ала мени тюз жолга салгъан биринчи устазларымдыла», - дейди ол.

Къыз школну бошар жылларында жалаанда устас болургъа суйгенин ангылайды. 1985 жылда ол КъМКъУну тарых эм филология бёлюмюню малъкър тил эм адабият кафедрасына окъургъа киреди. Аны бу жолга таукеллендирген а ол кезиуде школну директору Ахматланы Муссаны жашы Ахмат болганды.

Окъугъан кезиуде кесин журналист усталыкъда да сынаиды. Бир къауум заманны телевиденияда жаш тёлгю аталгъан бериуну хазырлап турганды. Уруну жолун а Тырныаузу 4-чю номерли орта школунда башлайды. Андан бери жыйырма алты жыл озгъан эсе да, Фарида ишине, школунда да кертичили къалады. Окъуу учреждение бир кезиуде прогимназия болуп турганды. Алгъаракълада уа ол 6-чы номерли орта школга къошулганды.

Школда биринчи ишлеп башлагъанында анга билеклик этгендени да унутмайды. Аланы санында Хаджиланы Раиса энчи жерни алады. Ол халал, не заманда да болушургъа итинген, сохтала андан юлгю алгъан адам болганды. Окъууну энди бошар

келген жаш специалистге мектепни таматасы Тамара Козлова да жарыкъ тюбегенди. Кёп жылланы ичинде ишин аламан билген Будаиланы Лидия да ахшы шуёху, юйретиучюсю болгъанлай къалады. Жаш болса да, Фарида жангы коллектив бла терк окъуна бир тилли болалганды. Аны къолунда окъуп кетгенле уа бюгюнлюкде анга кеслерини сабийлерин келтиредиле.

Устазны оюмуна кёре, аны баш борчу - сабийге ёз тилин суйдюрююргеди, аны ариулугъун, теренлигин, кючюн, деменгилигин сезерча этергеди. Андан сора да, педагог окъуучуну къылыгъын тюзетирге да аслам эс бурургъа тийишлиди. Жарсыугъа, дейди ол, школга къырал стандартланы синдириу ана тилге юйретиуге артыкъ уллу себеплик этмегенди, методика жаны бла хал бек осалды. Мектеплени мюлк эм техника жаны бла онглары да къарысузду. Бусагъатда ана тилден дерсни тийишли халда бардырганла, аны айныууна къайгыргъанла алай кёп туюлдуле.

Кертиди, шахарда окъугъан сабийле малъкър тилден дерсге бирсиледен эсе азыракъ эс беледиле. Ол а ала аны иги билмегенлеринденди, дейди.

Фариданы биргесине ишленгле аны фахмулугъун, ол кеси да ишин бек

суйгенин энчи чертедиле. Ол окъутууда сабийле иги ангыларча битеу амалланы хайырланады. Дерследен тышында да, къошакъ билим бериге аслам эс бурады. Аны сохталары «Интеллектуальный марафон» деген район аралы конкурсда биринчи жерлеге тийишли болгъанлай туручудула. Ала Нальчикде республикалы эришулеге да къатышадыла.

Фарида Мустафировна кеси да конкурслагъа терктер къатыша туручуду. Бютюнда «Кулиевские чтения» конкурсда хорлагъанына ол бек ёхтемленеди. Андан сора Санкт-Петербургда бардырылгъан «Современные технологии обучения: достижения, опыт, практика» деген халкъла аралы форумда «Современные подходы к преподаванию гуманитарных наук» деген бёлюмюнде дерсде орус бла малъкър тили къалай хайырланганын ачыкълагъаны ючюн ол диплом бла сауғаланганды. Андан сора да, аны иши форумну жыйымдыкъ китабыны санына да киргенди.

Аны уруну жолунда жетишимлери аз туюлдуле. Кеси заманында ол «Жылны устазы» деген конкурсуна район аралы кезиуюню лауреаты болганды, «Родной язык – душа моя», «Современный урок балкарского языка и литературы» деген республикалы конкурслада да хорлагъанды. Дагъыда Къазанда бардырылгъан «Красота родного края» битеурессей эришуледе «Миллет ашхана» деген номинацияны лауреаты да болганды. Москвада ана тилден устазланы мастер-класс бардыруу жаны бла битеурессей эришулеринде да экинчи жерни алганды. Кёп болмай а Башийланы къызлары, огъарыда сагъыннганыбызча, КъМР-ни Парламентини сыйлы грамотасына да тийишли болганды.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Шимал Кавказ күн сайын

Магас - иги шахарланы тизмесинде экинчи

Ингушетияны ара шахары «Россейни бек иги шахары» деген атха тийишли болуп ючюн кюрешеди. Бусагъатда ол Битеурессей конкурсха къатышханланы тизмесинде экинчиди. Магас жанлы болуп Интернетде сегиз минген аслам адам къол кёторгенди.

Ючюнчю жерде уа Шимал Осетияны ара шахарыды. Владикавказны жаратханла жети минген аз асламыракъдыла.

Къыралда айбатлыгы, тазалыгы, тизгинлиги эмда жашаугъа таплыгы бла атын айтдырган шахар ючюн къол кёторюрге хар кимни да барды онгу. Жалаанда «Город России - национальный выбор» проектни сайтын ачарга керекди.

Онбешжыллыкъ жырчы - Чеченни сыйлы артисткасы

«Голос. Дети» музыкалы проектни финалисткасы Раiana Асланбекова Чечен Республиканы сыйлы артисткасы болганды. 15-жыллыкъ жырчы алай махтаугъа тийишли кёрюлгенини юсюнден «Милетни беш айырмалы келечиси-2016» деген республикалы музыкалы эришууде хорлагъанланы сауғалаугъа аталган къууанчлы жыйлыуда билдирилгенди. Раiana Асланбекова ол проект «Прорыв года» бёлюмюнде бек фахмулугъа саналгъанладан бири болганды, деп билдиргенди регионну башчысыны бла правительствоосуна пресс-службасындан.

Эм фахмулу художниклени суратлары - бир жерде

Къарачай-Черкесде Россейни Юг жанындагы художниклени чыгармаларыны кёрмючю ачылганды, деп билдиреди 09-news.ru.

«Азъ Есмь» проектни къууанчлы халда ачылуу Черкесск шахарда КъЧР-ни тарых-маданият эмда тахтыгъат музей-заповеднигинде болганды. Анга аталган жыйлыугъа къатышханланы алгышлай, республиканы культура министри Рамазан Бороков кёрмюч Шимал Кавказын халкъларыны бай маданиятларыны арасына айланарыгына ишексиз болганын айтханды.

Проектни башчысы Россейни Художниклерини союзуну ЮФО-да бла СКФО-да вице-президенти Александр Рубецки.

Жюзюм тереклени

жангыртыр муратлыдыла

Ингушетияны Малгобек районунда 80-чи жыллада «къургакъ законун» кезиуюню къырылгъан жюзюм терек бахчаланы юч жылны ичинде орунларына кайтарып муратлыдыла. Бусагъатда ала 30 гектарда салыннгандыла. Быйыл битеу да жюзюмю 200 гектарда жарыкъдыла, 2020 жылга уа терекле дагъыда 300 гектарда салынырыкъдыла.

Фермер мюлкlege бу ишде шыаныулукъ уллууду. Ала ёз ырысхыларын кьоратыргъа хазырдыла. Властьла уа кьоранчланы 25 процентин кьайтарыкъдыла, деп билдиреди «Ингушетия» интернет-газет, Минсельхозну шартларына таянып.

«Ахульго» - маданият-тарых эсгерте

Дагыстанны Унцукул районунда «Ахульго» маданият-тарых комплекс ачылганды. Ол Кавказ урушда бек уллу эм мағаналы сермеш болгъан тауда орналганды. Аны ачылууна республиканы башчысы Рамазан Абдулатипов, РФ-ни Къырал Думасыны депутатлары, культура, жамаат эмдин кьуллукъчула къатышхандыла, деп билдиреди «Дагестан» РИА.

Мемориал 17-метрлик къаладан бла кёрмюч мекямдан къуралады. Анда Франц Рубону «Ахульго ауулну къолга этиу» деген деменгили суратны репродукциясы, Кавказ урушуну кезиуюнюде атларын айтдыргъан кьырал кьуллукъчуланы бла аскер башчыланы суратлары салынырыкъдыла.

Аракъыгъа сурат тюшгенди

Владикавказда кеф этдириучи ичигледе тюкенледе сурат азайганды. 15-news.ru билдиргенге кёре, «Виноград» тюкенни эмда «Забава» сатыу-алуу араланы келечилери айтханларыча, быйыл шахарчыла алкогольну азыракъ алып башлагъандыла. Ючюнчю кварталда спирти болгъан ичиглени сатыу 30 процентге туюшгенди. Алай жылны башындан бери алкогольну багъасы 20 процентге кёторюлгенин да белгилемей жарамаз.

Баш сюекни жашырынлыкълары

Юг федерал университетде не тамагы, не жаякълары болмагъан баш сюекни тинтип кюрешедиле. Ол Адыгеяда табылганды эмда бусагъатда «Беловодье» этнография комплекси энчи иели музейинде турады, деп билдиреди Юга.ru.

«Ол жаныуарныкы не да адам улугъа белгисиз затныкы болургъа боллукъду. Сырт сюегине кёре сюелип жюрюгенге ушайды. Аны тинтип билирге керекди. Тынгылы анализ этиу жыл санын да тохтадырыргъа болушуркыду», - дегенди физика-математика илмуланы кандидаты, университетни доценти Сергей Герасимов.

Болум

Энди тузну тышындан келтирликдиле

РФ-ни Правительствоосу быйыл тыш къыраладан Россейге келтирирге эркин этилмеген эл мюлк продуктланы тизмесин къабыл кёргенди. КъМР-ни прокуратурасындан бизге аныгъатханларыча, анга Американы Бирлешген Штатларында, Европа союзуны къыралларында, Канадада, Австралияда,

Норвегияда, Украинада, Албания Республикада, Черногорияда, Исландияда эм Княжество Лихтенштейнде чыгъарылгъан затла кийирилгендиле.

Былтыр къабыл кёрюлген 897-чи номерли бегимге кёре, тизмеге туз, хлорид натрия эмда тенгиз суу да къошулгандыла. «Россейге къажу санкцияланы

къабыл кёрген къыралада чыгъарылгъан тузну сатыу-алуугъа чек салыннганы кеси инсанларыбызгъа хата саллыкъды. Аны бла халкъыбызны россейли производствону кенгертип эмда Евразиялы экономика союзуны къыраладан келтирип, алай жалчытырыкъдыла», - деп жазылады документде.

Къулийланы Къайсын туугъаны 100-жылдыгына

Тамызган назму оту ёмюрлеге да ёчюлмез

Къабарты-Малкъарны халкъ поэти, Ленинчи, СССР-ни, Россей Федерацияны да Къырл саугъаларыны лауреаты Къулийланы Къайсын туугъаны 100-жылдыгына аталган рубриканы газетибизни бетлеринде бу кюнледе ачханбыз. Белгиленгенча, анда закыйни юбилейне аталган статьяла, эсериуле, жоралаула боллукъдула.

Былайда айта кетерге тийишли кёребииз, аланы хазырлагъан заманда биз россейли эм тыш къыраллы адабиятчылары оюмлары бла бирге кесибизни жерлеш авторларыбыз жазганлары да хайырларырыкъбыз. Ол санда Эфендиланы Салихни, Тёппе-

ланы Алимни, Толгъурланы Зейтуну, Бепайланы Муталипни, Къулийланы Элизатны эм башхаланы магъаналы ишлерин. Къулий улуну юй-музейинден эм официал сайтындан материалланы да.

Окзуучуларыбызны тилеклерине кёре уа, поэтни назмуларын да басмалай турлукъбуз. Къайсынны къыйыры-чеги болмаган поэзиясы сакълайды аны къууанчын бла жарсыуун, учунуун бла мудахлыгынын, соймеклигин, таза жюрегин, сагъышын, философия фикирин да. Бир сёз бла айтханда, уллу инсанны уллу жашауун. Андан юлюшлю болурга барыбызны да насыбыбыз тухтаны уа къалай аламатды!

Салам, эрттенлик!

Салам, эрттенлик,
Жап-жарыкъ бетли,
Къанатлы жырлы,
Бишген кёгетли!

Салам, садлада
Жетген алмала,
Акъ төппеледен
Эннген аязла,

Горжю табгаъа
Баргъан булутла,
Чыкълы бахчалагъа
Кирген кызыла,

Арбазда сайбай
Турган сабийчик,
Биринчи битген
Алма терекчик!

Бу жашил жырчыгъым
Болсун саугъа,
Кёк кырдыкъдан
Толу эрттен, санга!

Жашил саламымы
Жыргъа сала,
Чыгъама,
Сабий кёп эрттен,
санга!

Тепсей турган кызыгъа

Отданмы этилди жыйрыгъынг?
Ол кызылды, отла жанганлай,
Сен тойгъа сюзюлоп чыкъгъанынг
Къанатлы терк учуп чыкъганлай
Сен эки къолунг кётюрсёнг,
Къанатлысы сыртла башында,
Азатлыкъны белгиси кибик,
Бараса къууанч аушунда.

Тепсе! Бизни бийик жерибиз –
Къушланы жашаган жерлери.
Тепсе! Сени азат төпсеюнг –
Бу тауланы эркинликлери.

Тепсе! Къууанча бураса сен
Жарсыуун, кёз жашларын жерни,
Төпсегенинг бла чыгъара
Насыпны тауларына мени.

Отданмы этилди жыйырыгъынг?
Ол, кечеге от кибик, жана,
Тепсе! Тауланы төпсеюнден
Азатлыкъны жаууну жауа!..

Таулу болгъаным –
къууанчымды

Николай Тихоновна
Къызбегин сыйген кибик
къарт таулу,
Сюеме дуняда бар жерни,
Тауда туугъаным, болгъаным таулу –
Дайым да къууанчымдыла мени.

Ичгенме сууукъ сууун Волганы,
Мен уллу орус сууу да сыйоп.

Алай анда да таулу болгъаным
Къууанчым эди, о ата юйюм!

Чувашла бла тургъанма татлы,
Къарт чуваш тютюн ичирди манга,
Бёлек тангым ала бла атды,
Аллыма да кёп келди хант къанга.

Кёргенме Латвияны сарычакъ
Жашларын, ол жипкил жерлеринде
Къанымны да төкдордом, сууукъ, ач
Бола, урушун ал конлеринде

Ол жерни ёз жерича къучакълап,
Таулу жашны анда ёлгенине
Шагъат болгъанма, тургъанма
къарап
Акъырын къысылган кёзлерине.

Орёл шахарда уруш тотюню
Жатханда мени зыбыр чачыма,
Ол окоплада урушун кюню
Тийди къан жугъу болгъан башыма.

Мен шимал жолларында да бардым,
Сойдум сабанлары кёп тюзлерин,
Анда суу ичдим, ётмек да татдым.
Алай къайда да мени кёзлерим

Кёрюп тургъандыла Минги таулу
Акъ булутлагъа кирген төппесин,
Къызбегин башында кюмшю къарын,
Заманла да чал этген желкесин

Мен кенг орус жолланы да сыйдум,
Башларында булутла булгъана.
Алай къайда да бу жер юсюнде

Къууанчай къалды таулу болгъаным.

Сюеме тюзлени кенг къууанчын,
Жырларын, тойларын да тюзлени.
Алай исламей, къайгымы чачып,
Тау төппелеге чыгъарады мени!

Жёл этген жамычы! Сени къалай
Сойдум! Акъ башлыкъ
къууатлыгы
Ахшам алында, тойгъа барганлай,
Чабып баргъаны тауда атлыны!

Таулу болгъаным – къууанчым мени,
Жеримде сыйлы хар таш, хар
шаудан!
Жау сыйралмаз бизден бу жерни,
Жау кеси айрылыр жашаудан.

Жаз келир

Бюгюн, бурун кибик, жауады къар,
Жауады, алай ол эрир,
Хар не кезиудю жерни юсюнде,
Келир энтта да жаз, келир.

Кюйсюз жел жетип, кётюре къарны,
Шахарда туман кыш ингир,
Жашлагъа бла саулагъа ол не?
Алагъа энтта жаз келир.

Ауур туман тереклеге чёге,
Жауады туман кыш ингир.
Жашлагъа бла саулагъа ол не?
Жазны жашиллиги келир.

Ийнек да бичен ашайды, тыше
Эсине жазны кюнлери.

Жашлагъа, саулагъа кыш,

къар да не?
Энтта да жаз келир бери.

Къар жауады дуняа кенгинде,
Жауады, алай ол эрир.
Жашлагъа бла саулагъа ол не?
Келир энтта да жаз келир!..

Алгъыш

Энди бир заманда да юйюбюзде
От жукъланмасын, кюлю сууммасын!
Биз сынаган палах энди бир кюнде
Юйюбюзню эшигин да тапмасын!

Къууанч бизге келе туруп, алында
Къар юзюлмесин, къая оюлмасын,
Душманлагъа бизден къаты дуняада,
Ахлусуна бизден халал болмасын!

Бизни бирлигибиз алай тап болсун,
Жыргын этгенде суу бла ун кибик.
Кёлсюлжюк арбазгъа кирирге
къоркъсын,
Ёмюрде да кетмел турсун кишилик!

Жилин ичлери бла ёталмазча,
Алай бек битсинле сабанларыбыз,
Артада нарт сёзлеринде айтылырча,
Кишиле болсунла адамларыбыз!

Энди кёрлюк къыйыны халкъыбызны
Къонактарына къыйналганы
болсун!
Турганлары кибик тауларыбызны,
Азатлыкъыбыз ёмюрде да турсун!..

ТИНТИУЧЮНЮ САГЪЫШЛАРЫ

Бизни тилибизге дуняда сейир улмуду

Жер юсюнде жашаган адамла бир бирлери бла байламлыкъ жюрютюнде 5000-ден аслам тил бла хайырландыла. Бу илму бла юрешген алимле аланы тинтип, къайсысы къайсы тил бла келишгенин тенгешдирип, къауумлагъа жиядыла. Алагъа киргенлени барысы да бир юйор къурайдыла.

Алай бла дуняа башында болгъан тиллени саны 23 бёлекге держи жетеди. Болсада анга къошулмагъанла, бир юйюрге да келишмегенле да бардыла. Аланы башха тилле бла не бир торлю байламлыкълары, жуукълукълары неда ушашлыкълары жокъдула. Была кеслери алларына къалып алай жюрютюледеди. Жер жюзюнде болгъан къыралланы арасында келишимле этилген кезиуледе хайырланылгъанла да бардыла. Алай аланы саны да кёп тойюлдо.

Бизни ана сютюбюз бла бирге жюрегибизге тойрепген, ёмюрлени санаулары башлангъынчы миллетибизге къулукъ этип келген жерича, халкъыча ариу тилибиз а ол башында сагъынылгъан къауумланы къайсысына кире болур? Ол 23 уллу тил юйюрледен бири – монгол-алтай юйюрдо. Бир къауум лингвист анга дагъыда манчжурланы, корейилени эмда японуланы тиллерин да къошдыла.

Бизни ана тилибиз а ма бу уллу жыйынны тюрк къауумуна киреди. Ол къауум кеси да эки бёлюмге юлешинеди: огуз (уйгъур) эм

къыпчакъ. Къыпчакъ кесекни да орта Азия, шимал, кюнбатыш бутакълагъа айырадыла. Къарачай-малкъар, татар, башкир, къазах, къумукъ, ногъай, кърым татар, къаракъалпакъ, къарайм тилле да къыпчакъ бёлюмге киредеди.

«**Заман**» газетибизни окзуучуларыны бир къаууму мени Германияда, Америкада да керти шухъларым болгъанларын биледила. Аладан тилеп, ол тыш къыраладан 100-200 жыл мындан алгъа Малкъаргъа, Бызынгыгъа, Чегемге, Орусийлагъа да къонакыгъа келген адамла, алимле бизни юсюбюзден жазган затланы табалсагъыз, жиберирсиз деп да тилеген эдим. Ала ийген китаплары аз-аздан таучагъа кёчюрем. Сиз да иги кесек затны басмалап чыгъаргъансыз, сау болугъуз.

Инглизли алим, этнограф, англилист-жолоучу Дуглас Фрейшфильдди «Кавказны илму жаны бла тинтиу» деген экитомлукъ китабын инглизли шухём Карен Бейкер жиберген эди. Ол кеси да 1902 жылда Лондонда чыкъгъанды. Аны уа бизни миллетибизден сагъынылгъан жерлерин орусчагъа, малкъарчагъа да кёчюргенме. Аны «Минги-Тау» журналыбыз 2016 жылда басмалап (№4) тауландыргъанды.

Къулу халкыны къонакыбайлыкъыны, миллетибизни ариулугъуну, бешминглик тауларыбызны юсюнден хапарлап, тыш къыраллы

алимле 18-19 ёмюрледе окъуна киталпа басмалагъанлары къаллай уллу магъананы тутады. Ол бизни тарыхыбызны, адет-тёреперибизни, маданиятыбызны эртегиликликтерини шартыды, ышаныды.

Бутеу дунягъа аты айтылгъан инглизли лингвист Кеннет Кацнер (ол аслам сёзлюкню, энциклопедияны да авторулу) кесини 1977 жылда Лондонда бла Нью-Йоркда басмаланган «Дуняаны тиллери» деген китабында бизни тилибизни да сагъынган къууандыргъан, ёхтемлендирген да этеди. Ол дагъыда, бу изданиясында монгол тиллени санай келип, былай дейди: «XIII ёмюрде Чингизхан Монгол империяны къурагъанды. XIV – XV ёмюрледе ол иги айныгъанды. Ол кюнчыкъгъандан (Къытайдан) кюнбатханга (Къара тенгизге) держи бийлик этгенди». Баам, монгол сёзлени кёбюсю къарачай-малкъар тилге да ол кезиуледе кирген болур эдиле.

Озгъан жылда Монголиядан Германияны Бохум шахарында Рур деген университетте биреулен келгенди. Ол тил илму бла юрешген алимди эмда башында сагъынылгъан къыралны Илму академиясыны келечисиди. Мени эрттегили шухём Мартин Байер бла да тюбешеди ол бу вужда болган кезиуленде. Ушакълашханларында, къонакы Мартиннге къыргыз, къазах

тилледе иги кесек монгол сёзле болгъанын билдиреди.

Сора Байер а: «Мени Улакъланы Борис деп бир таулу танышым барды. Ол Къыргызстанда ёсгенди эмда анда сабийлини кыргыз, инглиз тилледен да окъутуп тургъанды. Мени уа таучагъа юретьеди», - деп хапарлагъанды. Ол заманда къонакъ киши малкъарылада уа бизни сёзлерибиз жюрютюле болурамы деп сагъышланганды. «Амал бар эсе, бир соруп кёрсенг, ахшы иш этерик эдинг. Артада манга Монголиягъа хапар билдирисе», - деп тилегенди.

Кертиси бла да, «къарачай-малкъар тилде да бардыла монгол сёзле. Сёз ююн, бизде-бла, алада уа-ба; жеген-иохор, кенделен-хонделен. Хар кюн сайын да, сёлеше туруп, хайырланабыз биз аланы, алай а къайдан келгенлерин, къайсы тилден алынганларын сиз угъай да, лингвистика бла юрешген алимле окъуна аз биледила.

1973 жылда Москвада чыгыуучу «Народное образование» деген журналда «Дети горцев в Горках ленинских» деген ат бла статья басмаланган эдим. Кюнлени биринде манга андан къагъыт келеди. Баазан Данзын-ол жазган письмону окъуп сейирсинеме.

Ол Туваны Эрзин районуу окъуу бёлюмюню башчысы болады. Москвагъа анычаланы билимлерин ёсдюрюрге чакъырган эдиле. Сора ол сагъынылгъан статьямы

да ары келгенде окъуйду. Аны тюбюндеги адресим бла, къонакыгъа келип, мени бла танышымга излегенин билдиреди. Угъай демейме, чакъырама аны бери.

Келгенден, республикабызны ариу жерлерине да этеме. Минги тауа да барабыз. Жолда уа ол Бедик деген жазыуу кёрюп, тамашагъа къалады. Бизде ол сёз бийик деген магъананы жюрютеди, дейме. Алада да аны тюз алай эшитилгенин эм хайырланылгъанын айтады.

Къонагъым кете туруп, Ленинградда окъугъан киеуоно адресин бередиди. Ол дипломун алып, Кызылда университетте ишлеп башлагъанында ариу барама. Ол заманда аны кабинетинде китаплары ичинде «Минги-Тау» журналы бир къауум номерин да эслейме. Ол аланы алып, столуна салады. Сора, мени къучакълап: «Борис, сизни кесигизни, миллетигизни да бек сыйгеним себепли быланы окъуп, тилгизге юйренип турама, иги кесек сёзю ангълыйма», - дейди. Мени кёлюм жарыкъ болуп, төппем кёкге жеткен кибик къууанган эдим.

Ма ашарлы, лингвистикада сейир шартла да тюбейдила. Бирси халкъланы адамлары да аны сыйын кёрюп, билриге излеген тилибизни кесибиз бютюнда багъалай билейик.

УЛАКЪЛАНЫ БОРИС.
Кенделен эл.

КЁЛДЕН ЧЫГЪАРМАЧЫЛЫКЪ

Акъял кьудуретден жаратылган буруннгулу хазна

Жашаубузда, турмушубузда тубеген затланы эслей, аланы магъаналарына тюшонюрге да излейсе. Бирде окъууу, жазмасы болмаган халк кесини эсинде, ангында кьаллай бир байлыккыны сакълагъанга тамашага кьаласа. Ала харф танып, кьолларында кьалам тутмаганлыккыгъа, билимлие болганлары уа шартды. Нек дегенде халккыбыз кесини акъял кьудуретине базына, аны тутхучлугуун ангылай, тас этмеге итине, ол борчун сыйлыккынын черте, ёмурледен бери ата-бабаларыбыз кьураган, бир жерде да жазылмаган, алай а ауздан-ауузга айтылган байлыккыбызны сакълап кьалды. Ким не десе да, ол туюлмюдо да миллетни буруннгулулугуун ышаны?!
Бюгонлюкте, насыпха, тутхучлу билимлери болган алимлерибиз, ол затланы хар бирин энци-энци этип, жомакларыбызны, тауруларыбызны, элберлерибизни жыйышдырып, тинтген да этгендиле. Былайды аланы барысын да сагъынырга кьолубуздан келмесе да, Журтубайланы Махтини бла Хыйсаны, Малкьондуланы Хамитни, Хаджиланы Танзиляны эм бирсилени айтырга боллуккьубуз. Кёп жылланы университетибизде ишлеп, фольклорбуздан дерсле берген Маммеланы Далхатны эсгер-

мей кьоярга болмайма. Аны кьолунда окъуганла, ол бардырган лекциялагъа тынгылагъанла биледиле аны бизге салган кьыйынын.

Буруннгулуларыбыз келир телюлеге деп сакълагъан акъял сёзлени, адет-тёрелени, жырланы эм бирси затларыбызны тийишлисича китапла этип жарашдырып чыгарганларыбыз да сау болсунла. Аланы кьачан, кьалай жаратылганлары белгиле болуп бармаса да, халккыны эси алада сакъланганны уа баямды. Ол не тюрлю болумну да эслей, анга магъана бере билгени хурметте тийишлиди.

Адам улу жаратылып, дуния кьуралганлы бери да ол игиликке, ахшылыккыгъа, ариулыккыгъа табынганды. Урушха, зарлыккыгъа, кир ниетте уа налат бергенди. Ююн, арбазын, сабийин, жуугуун-тенгин аман кьуумдан сакълай, ырысланы иги кьуумуу бла таукел бола, ырымланы кьураганды.

Былай алып кьарасанг, ала сейирдиле. Бирде ырысланы керексиз тёрелена, бюгоннюгю жашаубузга артык келишмегенелена кёрюп да кьоябыз. Алай ишни башы анда туюлду. Халк кесини жашауун кьалай кьураганьында, ол, бу затлагъа кьаллай магъана бергенинде, ёсюр келген телюно аланы ата-бабалары кьалай юйретген эселе да, ол мардалада, амаллада юйре-

тирге итингениндеди.

Нарт сёзлерибизни юсюнден акъялманыбыз Кьулийланы Кьайсын «Ол кючлю, деменгили сёзле заманны окъуна хорлайдыла, ала нарт батырлагъа тийишлидиле», - дегенди. Ырысланы юсюнден айта, Журтубайланы Махти адам улуны жаны болган затланы арасында жерини энчилигин, бийиклигин да белгилейди. Аны бла бирге уа бир кьауум жаныуарны неда чыпчыккыны ёлтюрюрге жарамайды деп, тийишле болганларын да билдиреди. Ол аны алайлыккыны магъанасы сёзлени халк кеси кьураган жалгъа энимиологияларында (кьуралуларында) букьдурулгъанын ангылап кьалды да сейирди. Агъаз, байкьуш, байрым эркек (удод), бусаек, актёрек, дагында бирси сёзле бла кьайсы бирибизге да сейир боллук кюлюени келтиредди.

Сёз ючюн, сагъынлган этимологияга тийишлиликде бус-«жан, жашау» деген магъанада келгени бла бирге, сакъ-«сакъларга, кьалауурлук этерге» деген магъананы тутайды. Алай бла адамла сылтауларын ангылатырга кьыйын болган тюрлю-тюрлю ырысланы юсю бла кьудуретни, табийгатны, башха айтханда уа, эм алгъа кесин, ызы бла уа кесини тегерегин кьуршалаган затланы сакъларга итингенди.

Ол тыйымланы халк бирден кьураганьы, алагъа бирча магъана берип, кесини жашауунда, турмушунда бирча хайырланганьы да сейирди. Баям, адамла бир затха табынуулук хатадан, палахдан сакъларына ийнангандыла. Аны сылтауун билген, ангылатхан бюгонлюкте бизге тынч туюл эсе да, ол ырысланы бу кюнге дер жетгени, кёпле аланы хайырланганьы бирибизге да жангычылык туюлду. Биз акъял этгенге кёре уа, был-лай тыйымла ич магъаналы юйретюден, халк педагогика ышанладан толу болганлары бла бирге телюлени арасында байламлыккыны да шагъатдыла.

Ахшы тинтиле бардырган алимни ырысланы да жюртюлюлерине тийишлиликде башха-башха кьауумлагъа юлеширге кьолундан, айхай да, келликди. Бизни мураткыбыз ол туюлду. Буруннгулуларыбыз энчилеген, харкюнлюк жашауларында хайырланган ангыламла, бюгонлюкте дер жетип, халккы кёлден чыгармачылыккы болуп сакъланганлары бла бирге, алада сёз байлыккыбызны тамашалыгы, шатыккыгы, теренлиги кёзге бирге эсленгендеди. «Терек ёсдюрген - адам ёсдюрген кибикди» деген миллет ол айтымга кьаллай уллу магъана сыйындьргъанын ангы-

ламай кьоярыгыбыз болмас.

Огъарыда тыйымланы сылтауларын белгилеген тынч туюлду деген эсек да, иги оюмлагъан ала нек кьураганларын, айхай да, билликди. Насыпха, кьартларыбызны айтханларын, этгенлерин да кёре тургъаныбыз себепли аладан бир кесегин жьыргъа кюрешгенбиз. Ата-бабаларыбыз кьурап, бизге дер жетип, бюгонлюкте да халккыны эсинде сакъланган ырысла бизге да сейир болурла деген акъялдабыз. Аладан бир кьауумун басмайдыла.

Кюн тюшгенден сора ингирде неда кече биреге ахча ёнкюд берирге тюшю эсе, аны кьолдан кьолга бермейдиле, бир жерге салып кьоядыла.

Кече маллы да (ёнкючге) халжардан чыгарган ырысды. Ахчаны кьолдан кьолга бере туруп, аны ачылган жанын (эки бюкленгенде) кесигизге айландырып бере туругъуз.

Юй тубюнде жаланаакъ айланганьы да ырыслайдыла. Ол адам жарлыккы сынарыккыды, дейдиле.

Эки чуруккы бирини бурунун бир жанына, бирисин а башха жанына айландырып салырга жарамайды. Адамны тутхан иши не ары, не бери болмай, чырмауладан кьутулмай жашарыккыды деп ийнангандыла.

ТРАМЛАНЫ Зухура
хазырагъанды.

Кёрмюч

Бу кюнде Нальчикде Суратлау искусстволаны А. Таченко атлы музейинде КМР-ни искусстволарыны сыйлы кьуллуккьусу Анатолий Конинни энчи кёрмючю ачылганды. Ол художникни 70-жыллык юбилейине жораланганды. Бери келгенлени авторну 50-ден аслам ала-мат чыгармасына сюйонгенлери бла бирге аны ишлерини каталогун алырга да онлары болганды. Бюгонлюкте аны ишлери Россейден тышында кьырлаланы коллекционерлеринде, музейлеринде да бардыла.

Искусствону кьайсы бёлюмюнде да кесинги жолунгу табып, живописьде жангы сёз айталган алай тынч туюлду. Бютюнда пейзаж жанрны сайлагъан художниклеге. Анатолий Васильевични чыгармаларына кьарай, ол жалаанда табийгьатда кюнню халын кьайтарып кьояды деринг келеди. Болсада ол алай туюлду. Бу суратлау

окъуна манга шагъырейдиле деринг келеди. Ма алай суратлайды ол паркда кюз артын.

Автор жылны кезиулерини барысын да ала-мат ачыккылайды. Шош, жумушакъ, хар не жашнап башлагъан жаз башына дер. Алай а аны кьыш кезиуу бла байламлы ишлери уа махтаууна, хурметте бютун тийишлидиле. Аны

«Мен дайым табийгьатдан юйренгенлей турама»

авторну жашаган республикасыны, шахарыны хар терегин, ташын, суун да багъалагъанын, алагъа табынганьын ачыккылайдыла. Бюгонлюкте пейзаж жанр бютун кюч ала, жангыра баргъаныны да белгисидиле.

Автор кеси уа кьараучуну алдаргъа аны бир заманда да акъылына келмегинен билдиргенди. Ол суратланы бош алай анстан бир затны эслеп, анга кёре жазып кьоймагъанын да ангылатханды. Кертиди, табийгьатдан сынамлы, уллу устаз да жокъду, аны себепли мен андан дайым да юйренгенлей турама, дегенди.

Аны алайлыккы уа художникни чыгармаларыны хар ызыккы-чыгъында сезилип турды. Алагъа кьарасанг, ма тюз бу жерни кьалайда эсе да кёргенме, бу суу, терек, шинтик

алайлыккынын а кёрмючге келгенлени асламысы чертгенди. Сёз ючюн, «Зима в парке», «Зимнее утро под Майским», «Зимняя сказка» дегенча суратладан кёзюнюгю аллыгынг окъуна келмейди. Кьайсы коллекционер угъай да, живописьни багъалаган хар адам аланы юйюнде тутаргъа угъай дерик туюлду.

Пейзаж – ол бюгоннюгю, керти жашуун ачыккылагъан жанрды. Ол кертиликке уа, айхай да, кьараучуну ийнаньырыгы келеди. Бютюнда ол алада Чирик кёллени, улёкьу чакъгъан, кьар жаугъан, терекле саргълалган кезиулене тюз да кьол азындача кёрсе.

Кёпле кюз артын суратлай туруп, аны бир мудах, сагъышлы заманныча баямларга хазырдыла. Анатолий Конинде уа ол кьылыккы эсленмейди. Жылны

бу кезиуу да аны чыгармаларында жашауа, аны хар чагына соймекликден толуду. Автор кьараучусун да чакъырады ол затны багъаларгъа, эм уллу байлыккыбызны – табийгьатны сакъларга. Айхай да, ансыз бирибизге да жашуу болмазлыккынын кьатлап ангылатханды.

Кёрмючде сёлеше, культура министр Мухадин Кумахов аны Экологияны жылында ачылганьын ахшы белгиге санагъанды. Художникни ишлери аны узакъ сабийлигине кьайтаханча сезимни сынатханларын да жашырмагъанды. Автор кьараучу да суратны юсюнден бир кесек сагъыш этип, аны кесини акъылында жазып бошарча алай бир чакъкыны кьоб билгени уа профессионалны ышаны болганьын белгилегенди.

Заурбек Шиков а, художник бла 50-ден аслам заманны шухлуккы жюрюгенин айта, ол суратлагъа сюжетлени кьалай жьыгъанын хабарлагъанды. Издатель Виктор Котларов бла искусствованиеиняны доктору Борис Мальбахов а реализм ызда ишлеген уллу жууаппылыккыны излегенин, кьараучуну аллында энчи борч салганьын да чертгенди.

Художникни ишлери ол не айтырга сюйгенин ангылата эселе, керти искусствозу эм чынтты живопись ма олду дерге боллуккьуду. Нек дегенде, автор кеси айтханыча, аны алдамайды, ол дунияны кьалай кёре эсе, чыгармачылыккыны кьалай сезе эсе, суратларын алай жазады эм кьараучуну ушаккыгъа чакъырады.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.
Суратны ХОПАЛАНЫ
Марзият халгъанды.

Акция

Жолда жюриюню жорукълары эсде кьалырча

Кьыралда жаш фахмулуну «Синяя птица» битеурроссей конкурсуна кьатышхан Жаппулану Лейля, намула айтып, тамата классланы окуучуларын жолда жюриюню кьоркьуусузлугун сакьларгьа чакьыргьанды.

Профилактика жумушла Бахсан районда бардырылгьандыла. Лекциягьа тынгылап, фильмге кьарагьандан сора акциягьа кьатышхан жашланы бла кьызланы алларында

Жаппулану Лейля селешгенди. Ол аварияла келтирген жарсыулану, кесинги эм жууукьларынгы жашуулары, саулукьлары ючюн жууаплылыкьны, бир бирге хурмет этиюню юслеринден намула айтханды.

Ахырында инспекторла жаш адамланы сакь болургьа, жолда керекли жорукьланы сакьларгьа чакьыргьандыла. Биллай тюбешиулени уа республиканы битеу районларында бардырыргьа белгиленеди.

Магьаналы тема

Дмитрий ПУЧКОВ:

Болмачы «Левифанга» бюджет ахча бёлюннгенди, «Панфиловчулагьа» уа халкь жыйгьанды. Ол тюзмюдю?!

«28 панфиловчу» деген фильмни юсюнден даулашланы аны премьерасы болгунчу окуьна чыгып башлагьандыла. Либерал тарыхчыла бла журналистле кьызыл аскерчи ол батырлыкьны этмегенди, бу битеу пропалагьандалы ётюрюкдю деп чапхандыла.

Алай адамла уа картинагьа терк окуьна кеслери багьа бичгенди: «Бизни киноду! Тюз затланы юсюнденди!» Аны сьемкаларына жамауат 30 миллион сом жыйгьанды. Аланы барысыны да атлары чыгьарманы титрларында белгиленеди.

Энди уа кьараучула сагышлангьандыла: «Биз батырлыкьны юсюнден фильмге капек-капек ахча жьыа эсек, Россейде жашууну алай тап жанындан кьоргозмеген «Левифан» дегенча кинолагьа кьырал нек бохчасын ачады». Белгилли кинокасаматчы Дмитрий Пучков «28 панфиловчугьа» ахча жьыргьа болушханды. Ол аны юсюнден хапарлайды.

Урушну юсюнден фильмге ахча табылмайды - Кьалай жыйгьандыла «28 панфиловчугьа» ахчаны?

- Фильм бла байламды оюмун 2009 жылда режиссёр Андрей Шальоп билдирген эди. Сюжетин да мен бек жаратхан эдим. Аны бла кинокомпаниягьа баргьанбыз. Анда уа урушну юсюнден чыгьарманы салыргьа бусагьатда киши да берлик туююлду ахча дегенди. Ол заманда халкьдан тилерге акыл эдик.

- Кьыралгьа уа айтып кьргени эдигиз?

- Мен Минкультда сценарийлеге кьыралны жанындан себеплик этерге тийишликьне бла кьалгьанына оную чыгьаруу жаны бла советни келечилерини саньндама, культура министр бла да тюбешуочуме. Жаланда бир айны ичинде биринчи юч миллионну жыйып, кьысхалыкь алдыртып Сетьге салгьаныбыздан сора Владимир Мединский да кьошулгьанды. Ол граждандла ненча ахча жыйсалда да, министерство да тюз аллай бир бёллюкдю, дегенди.

Эсепде биз отуз миллион сом тийишдиргенбиз. Россей кьырал да аллай бир кьошумчулукь этгенди. Андан сора да, Мединский Кьазахстанни минкультуу бла келишгенди. Ала да онтогьуз миллион сом ётдургенди. Энци иели бизнесден да - жетими миллион сом. Битеу да бирге «Панфиловчуланы» бюджетти 150 миллион сом болгьанды.

Эр кишиле окуьна жиялукьларын

тыялмагьандыла -Фильмге кьарагьан адамла уа не айтадыла, кьаллай оюмланы эшитесиз?

- Кьараучула кьоргоге излеген затларын тапхандыла мында. Москва тийрелеринде сюелип, гитлерчилени жибермеген ата-бабаларыбызны юслеринден фильм салыргьа акыл болгьанды. Битеу кьарагьанла бу затха тюз багьа бичгенди. Сёзсюз, терсине тартхан бир кьауум да кесини сёзюн айтыргьа излегенди. Алай ала алай аздыла эмда алай кюлкюлю кьорюнеди... Ангьалаймысыз, бу кинолента халкьны юсюнденди эм анга деп тюшюрюлгенди. Ангьлашынусуз жюрек талпынуулану кюсеген «бийик» акьылманлагьа деп угьай.

- Дагьыда кесаматчыла быллай жазадыла: «Жюрек учууула, терен сезимле кьайда? Ала жокьдула. Эр кишини кьонюден жиялукь чыгьарлыкь бир сценада да угьай».

- «Эр киши жиялукьну» юсюнден аланы орунунда болсам, айтхан да этерик туююл эдим. Битеу эркегыруула керек жерде кёз жашларын чыгьаргьандыла. Патриархьыздан башлап. Ол чыгьармагьа кьарагьанда, жиялукьгы тамагьына тыгылып, фильм христиан жорукьладачады, дегенди. Бу кинолента жюреклерине жетмегенди, - ала эр кишиле туююлдуле. Жорукь, ала аскерде кьулукь этмегенди эмда

эркегыруу кьыйин кезиледе кесин кьалай жюрютенин билмейди.

Сен таукелсиз адам эсенг, алынганлай турлукьса, бизни кинода төреледеча. Башха эр кишилен арасында болсанга, кьоркьакьлыкьынгы, ишекклигинги, экили болууну кьоргозталмайса. Ма ол «кесаматчылагьа» бла сценарийле жаны бла усталыкьда «харзатны билгенлеге» Интернетте кирип, сёз ючюн, Грозныйде кьырылгьан майкоп бригаданы радиоселешулерине тынгьласынла дейме. Тюшюногьуз адамла ёлюмю бетине кьырап нени юсюнден айтханларына. Кирирге керекмеген жерге кесинги кир аякьларынгьа сукьма.

Ата-бабаларыбызны батырлыкьларыны пропагандасы аланы бек чамландырады

-Кьалай сунасыз, бу кинофильмин пропагандалыгьа санаргьа боллукьмуду?

- Пропаганданы мен аман сунмайман. Бизде бир-бир радиостанцияла Россейге ахырысы бла да келишмеген тышындан келген оюмланы пропагандалау бла кьорешедиле. Нек эсе да кьычырыкьчыла анга эслерин бурмайдыла. Ата-бабаларыбызны жигитликерини пропагандасы уа аланы бир бек чамландырады. Мени акьылманла кьере, Ата журтха сыймеклики, аны ючюн жан берирге хазырлыкьны кьат-

лап айтыу - ол бек аламатды.

- «28 панфиловчу» - ол патриот теманы хайырланып, профессионал болмагьан кино бла ахча ишлерге кьорешууду, деп жазадыла.

- Сёйирди, сьемкаларына даражаларына ким багьа бичеди. Кино бийик дуня даражада алдырылгьанды. Бизни «шедеврлерибизге» кьарачыгьыз - Фёдор Бондарчукну «Сталинградьына» неда Никита Михалковну «Цитаделине». Аланы бюджетлери кьаллайдыла?! Алайды да, эки миллион долларгьа «28 панфиловчу» он кереге табыракь кьорюнеди кьыркьмиллионлукьладан эсе.

- Патриот кинону юсю бла ахча этиюню» айтагьа а... Алай сагьыш этерча акьылсыз болургьа керекди. Бююнюлюкьде бизде кьараучуланы 30 проценти, кинотеатргьа кирип, кьабыргьада ата журтлу фильмни билдириуну кьорселе, бурулуп кетип кьаладыла. Жууукь заманда аллайла 50 процент боллукьдула. Жарсыугьа! Аны юсюнден айтхан адамла прокатдан жукь ангьаламайдыла.

- Фильмге жетишимни аны бла байламлы даулашлал келтиргенди дерчамьды? Сёз ючюн, 28 панфиловчуну батырлыкьлары болмагьанды дегенле табыладыла да.

- Бир зат да болмагьанды деген жукь ангьаламагьан акьылманлагьа мен жаланда кьарс урлугьум келеди. Ала быллай айтханлыкьгьа, адам-

ла уа биледиле болгьанын эмда ата-бабаларыбызны жигитликерине кьарагьа барадыла. Ол чыгьармагьа бютюн хайырлыды. Кьатыракь кьычырыгьыз. Анга да тынгылап, жамауатны сейири кьозгьалып, ол жарагьан фильмге келеди.

Ол цензура туююлду, ол эркинликни

КьЫЛЫКьЫСЫЛЫГьЫДЫ - «Левифан» фильм 220 миллион бюджет сом алгьанды, анда «жууулмагьан Россей» кьоргозтолгенди. «28 панфиловчугьа» уа кьырал жаланда 30 миллион сом бёлгенди, анда батырлыкьны юсюнден айтлукьанлыкьгьа. Нек бередиле патриот киногьа азыракь?

- Жарсыугьа, ол болум манга бойсунмайды. Мында башха затны белгилерик эдим. Кьыралны юсюнден быллай жалгьан затланы кьуйгьан «Левифаньны» автору Звягинцевге дагьыда ахчаны кьырал береди. Ол бизде эркинлики кьылыкьсызлыкьтын баямлайды. Кьайда кьорюксе аллайны? Жаланда бизде. Артада уа бу адамла жамауат арасында аланы эркинликерин кьысханларыны юсюнден кьычырып айланадыла.

- Сизни акьылыгьызгьа кьере, алай финан эркинликке чекле салыргьа керекмиди?

- Аны кьырал угьай, кьараучула этерге керекди. «Левифаньны» бюджетти жетиден артыкь миллион сомду, касалы жыйуула - эки миллион. Аламат! Мени кьарамьа кьере, кино - ол коммерцияды. Санга 100 миллион сом бердиде эселе, кьыралгьа 101 миллионну окуьна кьайтарыргьа кьореш. Эталмай эсенг а, баям, сен усталыкь жанынгьа бла жеринге келишмейсе. Кесинге айфон алып, чыгьармачылыкь оюмларынгы анга тюшюр. Кьырал ол затха ахырысы бла да кьатышыргьа керек туююлду. Кесинги ахчанга кесинги жубат да айлан.

Роман ГОЛОВАНОВ

хазырлагьанды.

«Комсомольска правда»

газет.

Бусагъатда көпле жашау журтлары болмагъанларына жарсыйдыла. Алай бирле, тюрлю-тюрлю сылтаула табып, къадарларына бой саладыла, башхала уа ол жумушларын жалчытынуу амалларын излеп табадыла. Бёзоланы Рахима да ма аладан бириди.

-Тишируланы көп жарыкъ умутлары болады,- деп хабарлайды ол.- Мени уа жаланда бир муратым бар эди - энчи фатар къоллу болургъа. Мен уллу юйорде ёсгенме. Сабийле-

тиледим. Ол, бюсюремесе да, угъай демеди, алай аланы тургъанларын кёралмай, кёллерине тийип, кеслерни къачып кетерча этген эди.

Ала уа манга жукъ айтмадыла, тарыкъмадыла. Кийимлерин терк окуна жыйып, эшигинде кирити жабылмагъан отоугъа кёчдюле общежитде. Мен а эрттенликде ремонт этерге барсам, суукъдан экиси да бир бирлерин къучаклап, кийимлерин юслерине жабып, темир ун-

жылы орунуна алты жылгъа теледик борчубузну. Алай бла сабийледен бирин фатар бла жалчытдыкъ. Эки жыл мындан алгъа уа экинчи жашыбызгъа да мажардыкъ баш сугъар жер. Аны иш хакъы жыйырма мингге жуукъду, ол кеси телейди ипотекасын.

Кертиди, тынч туюлюдю быллай уллу кредитни телеген, алай аны бла бирге зыраф журютюрча ахчасы боллукъ туюлюдю. Дагъыда кесинги ачыкъынг бла, кеси юйюнгю эшигин ачып киргенинге, анда къалай суйсенг тургъанынга жетген не барды? Ол керти да бек уллу насыпды. Кёп болмай а ююнчюбюзге да ипотека алыргъа оноу этгенбиз. Аны жумушунда уа аналыкъ ююн берилген ахчаны хайырлань онг барды да, ол а бютюнда игиди. Къыралны бу халда къошумчулугъу болмагъанча файдальды.

Анагъа не керекди насыплы болургъа? Башхаланы билмейме, мен а сабийлерими хар бирини кеслерини халал къыйынарлары бла тынч-ырахат жашарларын суюме. Аланы юй-кюн этейим деп, кече жатмай ишлегенме, узакъ жерлеге сатыугъа да журюгенме. Бусагъатда саулугъум жарсытады ол суукъяланы хатасындан. Алай не этериксе? Ана балалары ююн къолундан келгени аямайды жашаууну ахыр кюнюне дери. Мен да алай жашайма.

Сабийлеге уа кюн сайын юйретеме: бир капекни зырафына къоратмай, жыйргъа, уллу жумушланы тамамларгъа юйренигиз деп. Ипотекадан да къоркъур кереклиси жокъду. Адам ол жюнкю боюнча алып, алай жууаплыгъын ангыларгъа суймей, ахчаны зырафына жоуп айланса, ма олду аман.

Дагъыда айтыргъым: биреу кёлюгюге тийсе бир тюрлю бир жумушну юю бола, сагъыш этигиз, ким биледи, сизни жашауугъузда да ол бир тюрлю ахшы башламчылыкъгъа биринчи атлам эсе уа?

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Жашау халпа

Къармашхан амал табады

ни барындан да тамата болуп, алагъа аналыкъ этерге кюрешгенме. Ата юйюмден онсегиз жылым толгъанда кетген эдим: шёндюгю дунияда бийик билимсиз къыйынды.

Артда уа эрге бардым, кесими да беш балачыгъым болду. Ала бир бири ызларындан школну бошадыла. Къыйын болса да, бийик билимсиз бирин да къыймазгъа оноу этебиз аталары бла. Не жашырлыгъы барды, элден журютюп окъутхан тынч туюлю эди. Бар эди ахчабыз, алай алма, картоф, хобуста сатып, тюшген сомну-шайны кассагъа салып къыйган тере эди ол жыллада. Дефолт аны жүзде да къойду. Ол заманда Совет Союзда мингле бла адамла апчыгъан эдиле алай бла.

Хакъ телеп фатар алыргъа къолумдан келмей, сабийлени общежитге салдым. Шахарда жуукъларым көп болсала да, юйлерине чакъыргъан а чыкъмады. Аны къой, бир жол общежитге къызларымы отуларына ремонт этер ююнчю, къарындашымдан эки ыйыкъны юйюнгде тут, деп

дурукъда жукълап тура эдиле. Мени жюрегимде болгъан сезимлени айтып ангылатыргъа мен бусагъатда да сёз табаллыкъ туюлюме.

Жыйырма жылдан артыкъ озгъанды андан бери, жарам а – ашланганлай турады. Алай, билемсиз, мен, бир жаны бла, къарындашыма ыразы окъунама. Нек? Ол кюн мен кеси кесиме: «Сабийлерими юйлерин боллукъду», - деп ант этген эдим.

Алай а – неге? Бир ненча жыл мындан алгъа адам кеси кюнчю бла сау жашауун эки-юч иште урунуп турса да, юй неда фатар алаллыкъ туюлю эди. Эки минг тёртючю жылда ипотеканы юсюнден эшитдим. Ангылатыр адам жокъ эди. Бусагъатдача интернет болса уа! Андан-мындан эшитген хабарла бла жетдим бир кюн банкга. Шукур, сабийле ишлеп башлагъан эдиле. Аладан бирини иш хакъына кере кредит алдыкъ. Бир да болмагъанча уллу жюк эди аны телегенибиз. Пенсиябыздан бёлю турдукъ. Юйде хар сомну бир жанына салып, отуз

Хунерлик

Республиканы шашкаладан эм жаш чемпиону

Спортчуларыбызны хорламлары барыбызны да, айхай да, къууандырадыла. Кёбюсюнде ала спортну туюш тюрлюлеринде, туштуууда, боксда, ауур атлетикада, пауэрлифтингде жетишимли болуучудула.

Алай биз окъуучуларыбызны бюгюн танышдырылыкъ жашчыгъ а атын шахматлада бла шашкалада айтдыргъанды. Ол Ильхом Эргашевни бла Жансуйланы Галинаны жашлары Имранды.

Имран Чегем шахарны биринчи номерли школуну жетинчи классны окъуучусу. Оноч жылында ол шашкаладан бла шахматладан спортну устасына кандидат болгъанды.

Спортну бу тюрлюсю бла ол биринчи классдан бери кюрешеди, шахарны физкультура-саулукъ кючлеу комплексинде тренер Анатолий Мафедзовда юйренеди. Ары солуу кюнлеринде барычууду, алай юйде да ата-

сы бла неда компьютер бла ойнаучуду. Ол кеси айтханына кере, атасын къытады, компьютерде уа усталыгъын ёсдююрча къыйыныракъ программаланы сайлаучуду.

Аны тамата къарындашы Умар да шахматладан спортну устасыды, алай Имран аны къытып эрте башлагъанды. Ол Нальчикде «Ладья» шашка-шахмат клубда эришулеге дайым къатышычууду, алада жетишимли да болады.

Алгъаракълада Имран, Къабарты-Малкъарны столкеточный шашкаладан 16-чы чемпионатында хорлап, республиканы шашкаладан тарыхында эм жаш чемпион болгъанды. Эришуле швейцар система бла бардырылгандыла, онтёрт турдан къуралгандыла. Алада ол 7-ден 5,5 очко алгъанды. Анга кесинден кёпге абаданла (50-60-жыллыкъла бла), сынамлыла бла ойнаргъа да тюшгенди. Алай барысында да, ол санда

республиканы чемпионун да, къыталгъанды.

Хунерли жашчыкъ районну окъуучуларыны араларында бардырылгъан спартакиадада, район эришуледе алчы жерлеге чыгъа тургъанды. Аланы бир кесегин сагъынайыкъ. 2015 жылда жашланы араларында 13 жылгъа дери жыл сан категорияда республиканы биринчилигинде, Россейни кюнюне аталгъан эришуде экинчи жерни алгъанды, ызы бла Ораза байрамгъа жораланган

блицтурнирде хорлагъанды.

Къарачай-малкъар жаш телюню айнитыугъа себеplik этген «Эльбрусид» фондну саугаларына турнирде да биринчи болгъанды. 14 жылгъа дери сан категорияда «Чудо-шаши» турнирде алчы жерге чыкъганды, балада ол иги кесек майдал жыйгъанды. Имран алыкъа къаллай усталыкыны сайларыгъын билмейди, алай шашкала бла шахматлары уа къыймазгъа айтады.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Ангылатыу

Сабийлеге къайгъырылулукъ бла

Арт кезиуде къыралда ата-анала борчларын толтурмай, сабийлерини жашауларына, саулулкларына къоркъуу туюшургенлери бла байламлы къужур шартла тубейдиле. Къабарты-Малкъарда да акъылбалык болмагъанлары эркинликлерин бузуу, алагъа зорлукъ сынатыу жаны бла шартла кёбейгенлерин пресс-конференцияда КъМР-ни прокурору Олег Жариков да айтхан эди. «Бизде балала таматаланы къолларындан, ол санда аталарыны, аналарыны да, ачыгъан кезиуде ёсюп барадыла. Ол санда юйорде зорлукъ сынатыу, артыкылыкъ этиу да кенгертилгендиле», - деген эди эмда юлгюге Прохладна районда болгъан шартны келтиргенди.

Эр киши акъылбалыкъ болмагъан къызларына 16 жылны ичинде къыйынлыкъ сынатып тургъаны ююнчю 20 жылгъа тутулгъанды. Ол битеу да бирге 170 аманлыкъ этгени тохтатдырылгъанды. Эр киши кесини сылыкъ къылыгъын къызларына 20 эмда 16 жылла толгъандан сора тохтатханды. «Бу шартла кимни да ачуландырадыла, алай биз юйорю ичинде болгъанын билалмайбыз», - деген эди прокурор.

Болсада РФ-де сабийликни къоруулаугъа, акъылбалыкъ болмагъанлары эркинликлерин жалчытыугъа бурулгъан праволу ахтла асламдыла. Къабарты-Малкъарны прокуратурасында бизге ангылатханларыча, РФ-ни Юйюр кодексини 63-чю статьясына кере, ата-анала сабийлерини саулулклары, санларыны айныулары, психология, адепкъылыкъ жаны бла ёсюулерин ююнчю жууаплыдыла.

Бу законну 65-чи статьясына тийишлиликде уа, ата-аналаны праволары балаланы сейрлерине къаршы келмегге керекдиле. Таматаланы баш борчлары - акъылбалыкъ болмагъанлары битеу керекле бла жалчытыуду. Сабийни саулугъуна, айныуна, аны адепкъылыкъ халына заран салгъанла уа жууапха тартыладыла.

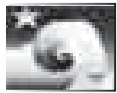
РФ-ни Административ аманлыкъланы кодексини 5.35-чи статьясында кеслерини ата-аналыкъ борчларын бузгъанлары неда аланы кереклисича толтурмагъанлары жууапха тартыуу низамы белгиленипди. Ол жаны бла административ ишлени право низамны сакълауу органла неда акъылбалыкъ болмагъанлары ишлери жаны бла комиссияла башларгъа эркиндиле.

Андан сора да, ата-ана эркинлик сыйырылыргъа неда аны толтуруугъа чек салыныргъа да боллукъду. Бу низам РФ-ни Юйюр кодексини 69-чу, 73-чю статьяларында белгиленипди. Алада айтылгъаныча, сюд сабийни сейрлерин къоруулап, аны ата-анасындан сыйырыргъа, алай аланы аналыкъ эркинликлерин тохтатмазгъа деген оноуну чыгъарыргъа боллукъду. Ол а таматала къыйын аурусала неда юйор, тапсы жашау болумгъа туюшуп, баланы саулугъуна, жанына къоркъуу болса этиледди.

РФ-ни Юйюр кодексини 69-чу статьясына кере, атаны неда ананы сабийине къарар эркинлиги бу кезиуде сыйырылыргъа боллукъду: ала кеслерини борчларын законлада белгиленгенгича толтурмасала неда кеслерини праволарын артыгъы бла хайырлансала, балаларына зорлукъ сынатыла, ата неда ана ичгичи эсе, дагъыда башхала.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

Ыйыктыкта гороскоп

КЪОЧХАР. Алай бир алакат кезиу боллук туюлду бусагьатда сизге. Бир бек арыгьанча керюнесиз, аны ючюн толу кьарыуугуз бла ишлеялмайсыз. Ыйыкны ортасында бар жарсыуларыгыз да азырак болуп башларыкьдыла.

ТАНА. Саулугуугуз тарыгырча туюлду. Ол а бусагьатда бек игиди, нек дегенде бу кюнде хар атламыгыздан бир чурум чыкмай кьалмайды. Алай ыйыкны ахырына жангы, тюз оюм эталлыкьсыз.

ЭГИЗЛЕ. Бусагьатда кьадар сизге эркин солурга онг чыгарлык туюлду. Бу кюнде шуьхларыгыз да алдарга боллукьдула, алагьа артык ышанмагьыз.

21 январьдан 28 январьгьа дер

АЙЫРЫЧАБАКЪ. Бу ыйыкьда сизни жашау кючюгуз уллу боллукьду. Алай суйген, ышанган адамларыгыз кеслерин тап жюрютегенлей, журегигизни бир аз кьыйнарыкьдыла.

АСЛАН. Бусагьатда саулугуугуз бир аз осалга кетгенди. Алай шьндю аурурга заман жокьду. Ыйыкны ахыры сизге да тап боллукьду, суйген ишигизни да тамамлап кьууанырыкьсыз.

КЫЗ. Бу кезиуде сабийлеригиз, суйген адамыгыз бла арагызны тап этигиз. Чыгармачылык оюмларыгызны жашауда бардыраллыкьсыз. Алай ышанмагьыз, кесигизни алдатырга боллукьсуз.

БАЗМАН. Кеп сыналадан етерге тошерикди. Ыйыкны ал кезиую бютюн кьыйныракь боллукьду. Кьалай-алай болса да, хорлатырга а туюлсуз.

АКЪЫРАП. Жашауугузну ахырысы бла да башха жанына турлендирлик тюбешу боллукьду. Ырысыгызны кебейтирге тап кюндедиле. Борчугузну созмаганлай, телеп, юсюгузден кетеригиз.

МАРАУЧУ. Ишигизде кетюрюрге боллукьсуз. Таматалырыгыз да сизге онг кезден кьарарыкьдыла. Солуу кюнде жолуучулукьга чыгарыкьсыз. Ююрюгуз бла байламлы жарсыуларыгызга да оюу эталлыкьсыз.

ТЕКЕМОЙУЗ. Сизге жангы жашау башлана турады. Планларыгызны бардырырга тап кюндедиле, тирирек болурга кюрешигиз. Алай хар зат да сыйдамлай турлукь туюлду. Жашау сынаулагьа хазыр болугьуз.

СУУКЪУЙ. Эрттеден бери тындырып турган ишигизни хайырын керлюксюз. Кьолларындан келген адамла сизге бу кюнде сезилерча болушлукь тапдырлыкьдыла.

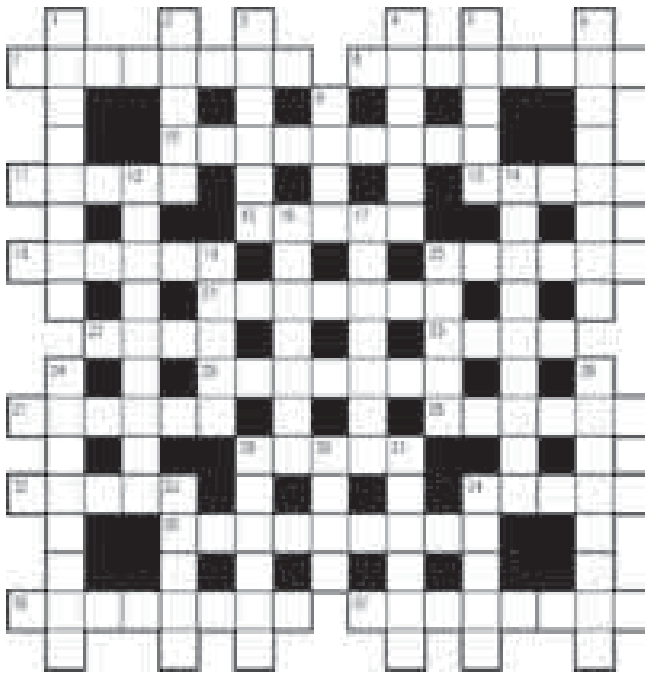

ЧАБАКЪЛА. Сизге бу кюнде чыгармачылыкь жаны бла тап кезиуде дерге боллукьду. Ыйыкны биринчи жарымында хайырлы танышуула боллукьдула. Ырысы жаны бла да кьууанырыкьсыз.

ЭНИНЕ: 7. Улуу тау эл. 8. Нени да кюбюрюнден кеси куйган машина. 10. Адамны кьууандырган чыгармачылыкь. 11. Агьачны башха аты. 13. Бичен этген аны жьяды. 15. Кьызыудан да бек кьыйнайды ол адамны, ауруулу окьуна этеди. 18. Кюн ортада ашарыкь. 20. Мияла адыр. 21. Ныгыш хапарчы. 22. Жашауу келген тишируу. 23. Бир-бир кьыраллада ол ахча жюрюйдю. 25. Жырчы кьыз Ул-башланы 27. Тишируу ат. 28. Ызлыкьлы кьолан. 29. Административ бёлюм. 32. Эртте аны бла жюрюгендиле уччула. 34. Жыл саны чачындан билинген адам. 35. Жюнгюнгю кеп этиу, кеп ашасала да айтадыла алай. 36. Кьулакьны кесген таууш этиу. 37. Юсюнге жапхан сырлыган жабуу.

ЕРЕСИНЕ: 1. Шахарда кеп тюбеген кьанатлы. 2. Кьан жууукь болмай, ююрде жашаган адам. 3. Кьоншу миллетни адамы. 4. Ары-бери ауа жюрюген адам. 5. Быстыр жьйгьан алаша шкаф. 6. Алай төпсеу да барды, магьанасыз ушакьгьа да айтадыла алай. 9. Жагьынлы. 12. Эртте заманлада тас болган уллу материкни аты. 14. Мамырлыкь. 16. Отдан чартлагьан от кесек. 17. Кьоншу кьырал. 19. Белгили немисли коммунист тишируу Цеткин. 20. Адамны кьагьытда керюмдосю. 24. Керлюгюнг келмеген адам. 26. Жау чыракьланы анга салгьандыла. 29. Ыразылыгынгьы, жаратханынгь билдириу. 30. Токну кьошуп, айырып туруучу зат. 31. Ангьылаусуз, сагыш эте билмеген адам. 33. Кьуругьан нартох ёзек. 34. Адамны тешек этген кюч.

СЁЗБЕР

ГАЗЕТНИ 5-чи НОМЕРИНДЕ ЧЫКЪГЪАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

ЭНИНЕ: 5. Жаухар. 6. Юзейир . 9. Кьарча. 10. Чегем. 11. Юммет. 12. Чатыр. 16. Анака. 18. Жабалакь. 19. Ахмадия. 20. Жангьылыч. 21. Хабазчы. 22. Ашыра. 25. Жакьчы. 30. Отлукь. 31. Черет. 32. Жална. 33. Сайхат. 34. Гранат.
ЕРЕСИНЕ: 1. Чанчьы. 2. Артек. 3. Кюрек. 4. Тирмен. 7. Мара. 8. Жерк. 13. Тасхачы. 14. Халимат. 15. Садакьчы. 17. Ассылыкь. 23. Шота. 24. Раузат. 26. Азамат. 27. Чана. 28. Керти. 29. Безги.

Билайриу

Олимпиадагьа чакьырадыла

КьМР-ни Билим бериу, илму эм жаш телюню ишлери жаны бла министерствосу эм Кьабарты-Малкьар кьырал университет 9-11-чи классланы окьуучуларын Шимал Кавказны школчуларыны бешинчи ачыкь чемпионатына кьатышырга чакьырадыла. Эришиуле математикадан, физикадан, биологиядан, географиядан, химиядан, орус тилден, литературадан, тарыхдан эм обществознаниядан боллукьдула.

Чемпионат 18-19 мартда КьМКЪУ-да 10.00 сагьатда башланьыркьды. Биринчи кюнде 8.30 сагьатдан башлап 9.30 сагьатха дери регистрацияны етерикдиле.

16 январьдан 15 мартха дери эришиулеге кьатышырча <https://vk.com/write?email=udpp@mail.ru> электрон адресге заявка берирге боллукьду. Толу хапар билирге суйген бу номерлеге сёлешсин: 8(8662) 77-41-87, 89633905905, 89287048683.

Театр

Сахнада – «Кьара жин»

Кьулийланы Кьайсын атлы Малкьар кьырал драма театр сахна искусствону суйгенлени А. Айларовну пьесасына керё «Кьара жин» деген спектакльге чакьырады.

Оюн 30 январьда Кьырал концерт залда (ГКЗ) кергюзтюлюкьду. 19.00 сагьатда башланьыркьды. Соруулары болганла бу телефон номерлеге сёлешсин: 8(8662)44-22-10; 77-34-85; 8-938 691-25-39.

Учредитель: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Ж.Ж.

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары)
ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь)
МОКЪАЛАНЫ Зукура (культура бёлюмю таматасы)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлюмю таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиндиклерин кьоруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этигенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагьа КьМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кьырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге керё 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Тикаланы Фатима - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Гельяланы Валентина - (1, 2, 3, 4-чю бетле), Бийчеккуланы Жаннета - (5, 6, 7, 8-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ № 74
Багьасы 10 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru